

Beslutat av miljönämnden 2016-12-08 och regionutvecklingsnämnden 2016-12-14
Diarienummer: MN 2016-00334, RUN 2016-02240

Västra Götalandsregionens program för livsmedel och gröna näringar 2017-2020

Innehållsansvar: Koncernstab regional utveckling

Dokumentet ersätter: Handlingsprogram för Livsmedel och gröna näringar 2013-2015

1 Inledning och syfte

Västra Götalandsregionens program för livsmedel och gröna näringar 2017-2020 ska bidra till utvecklingen mot en hållbar livsmedelsförsörjning. Västra Götaland har naturgivna gynnsamma förutsättningar för lantbruk, trädgård, fiske och vattenbruk. Primärproduktionen utgör en viktig grund för förädlingsindustri och i förlängningen även företag inom detaljhandeln och restaurangsektorn. Livsmedelssektorn ”från jord till bord” är en viktig bransch som kan ge fler arbetstillfällen och bidra till hållbar utveckling. Goda matvanor är avgörande för att främja hälsa och undvika ohälsa bland medborgarna.

Programmet beskriver den långsiktiga inriktningen för regionutvecklingsnämndens och miljönämndens prioriteringar inom livsmedel och gröna näringar och bygger på Västra Götalandsregionens uppdrag för att främja regional utveckling och medborgarnas hälsa. Den del av gröna näringar som i första hand avses är råvaruproduktion för livsmedel, men även andra delar av gröna näringar kan vara aktuella för insatser från Västra Götalandsregionen. Under programperioden läggs särskilt fokus på klimatomställning, kompetensförsörjning, utveckling och innovation.

Västra Götalandsregionen ska med sina insatser bidra till en ekonomiskt, ekologiskt och socialt långsiktig hållbar utveckling. Program är ett av flera verktyg som Västra Götalandsregionen använder för att uppfylla målen i det regionala tillväxt- och utvecklingsarbetet. De styr Västra Götalandsregionens prioriteringar inom vissa styrkeområden. Programmen omfattar utvecklingsinsatser som bygger på samverkan för att lösa aktuella samhällsutmaningar och som på så sätt skapar möjlighet för hållbar regional utveckling.

Styrande dokument för detta program är regionfullmäktiges budget, Vision Västra Götaland samt Västra Götaland 2020 – Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014-2020. Programmet bidrar även till genomförandet av Strategiska vägval för ett gott liv i ett fossiloberoende Västra Götaland 2030.

Allt utvecklingsarbete i Västra Götaland ska beakta och genomsyras av kriterier som jämställdhet, integration, klimat/miljö samt internationalisering.

2 Trender och utmaningar

Den globala livsmedelsförsörjningen står inför stora utmaningar. Efterfrågan på livsmedel i världen förväntas dubblas inom 40 år. Redan dagens produktion och konsumtion av livsmedel ger upphov till stor miljöpåverkan. Det kommer att behövas både effektivisering och omställning av produktion, förädlingsprocesser och förändrade konsumtionsvanor för att kunna klara livsmedelsförsörjningen, om inte miljön och de långsiktiga förutsättningarna för livsmedelsproduktion ska äventyras.

Jordbrukssektorn i Sverige har genomgått en stor strukturomvandling där sammanslagningar till större företag varit den dominerande trenden. Samtidigt har mindre företag hittat nischer och skapat konkurrenskraft genom diversifiering. Västra Götaland är länet med störst jordbruksareal i landet. Länet har även landets största arealer av ekologisk odling; 22 % av den ekologiska odlingen i Sverige och 22 % av totala arealen jordbruksmark brukas ekologiskt i det egna länet (2015). Produktionen av mjölk och nötkött dominerar, vilket präglar landskapet genom att vall odlas på nästan hälften av jordbruksmarken.

Jordbruk, fiske, livsmedels- och dryckestillverkning, partihandel och restaurangverksamhet sysselsatte nästan 44 000 personer i Västra Götaland under 2014 vilket motsvarade 5,6 % av alla sysselsatta. Av dessa var 60 % män och 40 % kvinnor. Detaljhandel av livsmedel sysselsatte ytterligare några tusen personer, men i statistiken går det inte att skilja mellan detaljhandel av livsmedel och andra produkter. Mellan åren 2007 och 2014 har sysselsättningen ökat med 14 % i livsmedelssektorn i Västra Götaland. De största ökningarna har skett inom restaurang (privata och offentliga). Antalet företag har ökat från ca 3 300 år 2007 till ca 4 100 år 2014.

Utbildningsnivån är generellt låg i livsmedelssektorn jämfört med genomsnittet i Västra Götaland och behovet av både kompetensförsörjning och kompetensutveckling är stort.

Frågan om landets låga självförsörjningsgrad för livsmedel har aktualiserats under senare år. Många anser att den inhemska produktionen behöver öka kraftigt och att variationen av grödor också behöver öka, inte minst proteingrödor. Det är viktigt att veta att även den inhemska produktionen är sårbar och beroende av andra länder då många insatsvaror importeras, exempelvis diesel för växtodling. Sverige importerar ungefär dubbelt så mycket jordbruksprodukter och livsmedel som vi exporterar vilket illustrerar den konkurrenssituation som livsmedelsproducenterna i Västra Götaland verkar i. Siffrorna visar också den potential som finns att öka den egna marknadsandelen i Sverige för svenska producenter.

Det internationella intresset för nordisk mat ger också positiva förutsättningar för den ökande måltidsturismen i Sverige och för livsmedellexport.

Balanserad kost är en friskfaktor medan motsatsen leder till försämrad livskvalité och hälsoproblem som övervikt, kroniska sjukdomar och dålig tandhälsa. En åldrande befolkning innebär utmaningar för samhället på olika sätt; också då det gäller livsmedelsområdet. Det saknas till exempel innovativa lösningar som kan ge bra måltidskvalité och matglädje för äldre som bor kvar i hemmen.

Matvalet är också viktigt ut miljösynpunkt. Om utrymmet för utsläpp av växthusgaser fördelas per person behöver vi till år 2050 komma ner på en nivå under två ton per person och år för vår totala konsumtion av mat, resor, boende med mera. I dagsläget är utsläppen av växthusgaser från privat konsumtion ungefär åtta ton per person och år i Sverige. Maten beräknas stå för cirka två av dessa åtta ton. Kött är den livsmedelsgrupp som står för störst andel av den livsmedelsrelaterade klimatpåverkan.

Från EU-nivå görs stora satsningar inom livsmedel och gröna näringar, som finansiering av jordbrukspolitiken genom CAP (Common Agricultural Policy) och Horizon 2020. Arbetet med en nationell livsmedelsstrategi pågår, många regioner i Sverige tar fram egna livsmedelsstrategier och kommuner visar ett ökande intresse för att jobba strategiskt inom livsmedelsområdet.

3 Mål och målgrupper

Västra Götalandsregionens program för livsmedel och gröna näringar 2017-2020 ska bidra till:

- stärkt innovationskraft i Västra Götaland genom samverkan mellan näringsliv, forskning och offentlig sektor
- mer hållbar livsmedelsproduktion för att möta utmaningar inom klimat- och miljöområdet och för att möta ökande kundkrav

- ökad sysselsättning med fokus på kompetensförsörjning, branschens attraktivitet och utveckling av små och medelstora företag
- mer hållbar konsumtion av livsmedel för att främja folkhälsa och minska miljöpåverkan

Målgruppen för programmet är akademi, institut, företag, offentliga parter och andra organisationer som samverkar och bidrar till ett eller flera av ovanstående mål.

4 Insatsområden

Västra Götalandsregionens program för livsmedel och gröna näringar 2017-2020 är indelat i tre insatsområden för att öka konkurrenskraften, främja ökad sysselsättning och integration samt att bidra till klimatomställning och mer hälsosamma matvanor.

Insatsområde 1 – Ökad konkurrenskraft genom kraftsamling och innovation

Insatsområdet tar utgångspunkt i området En ledande kunskapsregion i Västra Götaland 2020. Programmet ska bidra till att stärka företagens utveckling och samverkan som ska leda till hållbar produktion och tjänsteutveckling. Stödinsatserna ska utgå ifrån de enskilda företagens utvecklingsbehov och bidra till nätverksinsatser för att stärka branschkluster. Det är avgörande att stärka kunskapscentra och skapa innovationsfrämjande miljöer och att främja internationella samarbeten. Insatserna ska leda till ökade konkurrenskraft på hemmamarknaden och ökad export.

Västra Götaland ska utvecklas till en stark livsmedelsregion med ökad konkurrenskraft genom kraftsamling och innovation. Insatser ska bidra till att:

- stärka företagens utveckling och samverkan
- främja entreprenörskap och intraprenörskap
- stärka kunskapscentra inom livsmedel och gröna näringar
- främja internationella samarbeten

Insatsområde 2 – Förbättrad kompetensförsörjning och attraktivitet i branschen

En av de bärande tankarna i Västra Götaland 2020 är att ge invånarna i hela Västra Götaland bra möjlighet till utbildning och arbete. Livsmedel och gröna näringar har potential att bidra till att fler får meningsfulla jobb i hela regionen. Behovet av ny arbetskraft ska vara drivkraften för satsningar på kompetensförsörjning och kompetensutveckling.

Kopplingarna mellan arbetsliv och studier behöver stärkas och insatser för validering och matchning av kompetens ska intensifieras. Ansvar för utbildningssystem och kompetensutvecklande insatser är fördelat mellan nationell, regional och lokal nivå. Genom ökad samordning mellan de politiska nivåerna kan kompetensförsörjningen till arbetsgivare inom livsmedel och gröna näringar förbättras och effektiviseras.

Insatser ska bidra till:

- ett samlande grepp för utbildning och kompetensförsörjning
- ge ökade möjligheter för yrkesbyte
- främja mångfald och jämställdhet

Insatsområde 3 – Hållbar konsumtion av livsmedel

Hållbar konsumtion och tillgång till bra mat under hela livet och i olika måltidssituationer utgör en självklar del av Det goda livet i Västra Götaland. I den regionala strategin för tillväxt och utveckling slås det fast att Västra Götaland ska vara en region där vi tar globalt ansvar. Det handlar bland annat om att vi behöver öka takten i omställningen till ett hållbart samhälle. Samtidigt kan konkurrenskraften för företag i regionen stärkas och förutsättningarna bli bättre för långsiktigt hållbar utveckling. Det är viktigt att vara proaktiv genom att både främja och möta förändrad efterfrågan som styr mot mer hållbar konsumtion av livsmedel. För livsmedel och gröna näringar finns goda förutsättningar att stärka utvecklingen både i städer och på landsbygden och främja samverkan mellan olika delar av Västra Götaland.

I Västra Götaland finns etablerad samverkan mellan kommuner och regionen inom offentliga måltider. Offentliga aktörer har visat att de kan spela en viktig roll då det gäller miljöfrågor. Inköpen av ekologiska produkter i offentlig sektor har bidragit till att utveckla produktion och marknad för ekologiska produkter, där nu också den privata konsumtionen ökar på allvar. Större andel vegetariskt på tallriken kommer att minska klimatpåverkan och samtidigt främja folkhälsan.

Matsvinnet uppskattas ligga på omkring 25 %. Minskat matsvinn ger minskade kostnaderna för inköp, vilket kan ge utrymme för inköp av livsmedel av bättre kvalitet. Det matrester som ändå uppstår bör samlas in och kan användas för biogasproduktion och återföring av växtnäring.

Programmets insatser ska bidra till:

- Ökad samverkan mellan offentliga aktörer för att vara drivande i omställningen till hållbar livsmedelskonsumtion
- Större andel vegetariskt på tallriken är nödvändigt för att nå klimatmål och bidrar samtidigt till förbättrad folkhälsa
- Minskat matsvinn och insamling till biogasproduktion av det matrester som ändå uppstår (Detaljerad beskrivning av området finns i Kraftsamling Biogas 2017-2020.)

5 Insatsformer och bedömning

Ansökningar tas emot löpande. Dialog ska ske med programansvarig innan ansökan skickas in. Medfinansiering krävs.

Programmet finansierar förstudier, projekt och samverkansmiljöer.

- **Förstudier** avser vanligtvis mindre studie som genomförs i samverkan med flera parter och med medfinansiering från sökande och/eller samverkansparter.
- **Samverkanprojekt** är projekt i samverkan med flera parter, med substantiell medfinansiering från samverkande parter. Nivån av Västra Götalandsregionens medfinansiering beror på insatsens art och vikt för regional utveckling.
- **Samverkansmiljöer** är miljöer, centrumbildningar, labb etc. med relevans för insatsområdena. Finansiering sker via projektfinansiering av strategiska satsningar i samverkan med aktörer, med placering på t.ex. science parks.

Direkta företagsstöd hanteras inom ramen för Västra Götalandsregionens SMF-program där verktyg som såddfinansiering, konsultcheckar och FoU-kort finns.

Bedömningskriterier för finansiering

Relevans – Bidrar projektet till programmets syfte och mål?

Potential – Bidrar projektet till att nya och innovativa lösningar utvecklas och testas? Bidrar projektet till att lösningarna sprids efter och utanför projektets ram?

Genomförbarhet – Projektets planering av aktiviteter och budget i relation till uppsatta mål.

Aktörskonstellation – Projektets förankring hos relevanta aktörer. Har deltagarna kapacitet att skapa betydande förändring? Är fördelning av roller och medfinansiering rimlig?

Generellt prioriterade frågor

Enligt VG2020 finns fyra generellt prioriterade frågor som ska genomsyra allt utvecklingsarbete i Västra Götaland: jämställdhet, integration, klimat/miljö samt internationalisering. Samtliga program ska beakta kriterierna och de ligger även till grund för bedömning av projektansökningar.

Jämställdhet innebär att projekten främjar en jämlik fördelning av resurser mellan kvinnor och män.

Integration innebär att projekten skapar förutsättningar för ett ökat deltagande i arbetsmarknad, näringsliv och akademi för utlandsfödda som står utanför arbetsmarknaden. Båda dessa kriterier bidrar till att samhällets resurser och kompetens används på ett smartare och mer effektivt sätt.

Miljö/klimat innebär att projekten bidrar till en hållbar omställning av produktionen av varor och tjänster och/eller ett fossiloberoende Västra Götaland 2030.

Internationalisering innebär att projekten bidrar till internationell samverkan, vilket bidrar till att Västra Götaland blir mer internationellt konkurrenskraftigt med ambitionen att bli världsledande på innovation inom styrkeområden.

6 Utvärdering och uppföljning

Uppföljning av beslutade projekt följer de rutiner som finns för respektive nämnd vad gäller till exempel rapportering. De projekt som beslutas ska bidra till programmets genomförande och är därmed en del i den utvärdering som kommer att genomföras vid avslut.